Tatjana Gromača
Berlin, Pula, Varšava
(izbor)

Lovran

Ovdje kao da je zastalo vrijeme, i ja lako vidim, osjećam, one davne kupače s početka 20. stoljeća, kada se je ovdje sakupljala, boraveći u prelijepim vilama u kojima se venecijanska gotika gdjekad sreće s bečkom secesijom i historicizmom čuvenog arhitekta Carla Seidla, najbogatija bankarska i umjetnička, politička i aristokratska elita Austrougarske Monarhije.

Možda se i danas, stotinu godina kasnije, ovdje sakuplja nekakva elita, samo što ja o tome ništa ne znam.

Ja volim ovdje, baš ovdje, sjediti u jednom terasastom kafiću uz more, gdje se priprema dobra, talijanska kava. Tu je pogled okrenut ka plaži, i ka još ponekom suncobranu, ležaljci. Još se neki kupači, zaostali, zaboravljeni, vuku pješčanim sprudom, kao da ni sami još ne znaju, neodlučni su, da li bi se vratili u svoje građanske živote, koje su nakratko napustili, zaboravili, ili bi se preobrazili u nešto drugo.

Jer ovdje kao da sve poziva na zaborav, na stapanje vremena u jedno – ne u bilo koje, vanvremensko postojanje, već upravo u ono najmarkantnije vrijeme koje je svoje biljege utisnulo u ovaj prostor. Tu se događa taj nekakav čudni *flashback*, i u meni se rađa neodoljiva potreba da u ruke uzmem, čitam jednog Nabokova. To su neke stvari koje se čovjeku utisnu u svijest, i oblikuju njegove horizonte, daleko više i snažnije od tisuće drugih činjenica, koje mu jednakim intenzitetom zuje uokolo glave, ali on, međutim, za njih nije zainteresiran.

Tako ja, sjedeći, i ne misleći ni na što, mislim ovdje u Lovranu kako bi bilo dobro da se od svega pobjegne, makar na desetak dana, i da se tu boravi inkognito, samo u šetnjama, u čitanju, možda u bilježenju kakvih bilješki. Nabokov doduše to ovdje nije činio, jer je još bio maleni dječak, te 1904., 1905., kada je ljetovao u obližnjoj Opatiji, ali Joyce, također tih godina ondje, jest. Uostalom, i mnogi drugi, ali još da sada ovdje spomenem i Almu i Gustava Mahlera, i Čehova ili Jesenjina, ili Isidoru Duncan, to bi nekome možda zvučalo kao da pretjerujem.

A Lovran, izgleda, ima neke veze sa slavom, jer ta biljka lovor, koja ovdje raste u ogromnim grmovima, oduvijek se vezivala uz pojmove uzdizanja, obrazovanosti, slave. Pa i Dante Alighieri, na mnogim slikama, prikazan je kako na glavi nosi lovorov vijenac.

Međutim ja i dalje samo mislim kako da od svijeta, i od svega čime me on obvezuje i zadužuje, pobjegnem. Mora da se to u meni probudilo ovdje, na toj obali u Lovranu, neko infantilno osjećanje, neka žudnja za neodgovornosti, za potpunim rasterećenjem od zrelosti, od uloga životnih. Jer samo tako, uspjelo bi mi, barem za tih desetak žuđenih dana, da ja budem ja.

Jer istina je, a i miris lovora možda sada, kako piše i u knjigama, utječe na jačanje osjećanja samopoštovanja, pa se usuđujem da to drsko kažem, da su meni sve moje životne uloge malo i dojadile. Ja bih sada, ovdje u Lovranu, da budem malo i nitko, nitko i ništa,

nepoznat netko tko ništa ni o kome ne zna, i ne želi da zna, i u vezi kojega jednako vrijedi i obrnuto.

Samo bih da se šećem ovom dugom stazom za šetanje, *lungomarem,* sve do Opatije, s rukama u džepovima, kao neki zgubidan, koji je sad ovdje, sad ondje, kojega nitko u stvari i ne primjećuje, čak niti konobari, kada sjedne na neku od terasa da naruči kavu. Pa on mora lupkati o kamenu ploču šetnice sandalom, ili se, u to neko kasno ljeto, glasno nakašljati, da bi ga konobar, koji je gotovo zaspao za šankom, primijetio.

U meni se sada, shvaćam, budi netko tko se ne bi niti oko čega trudio, niti oko čega nastojao, kome naročito smiješno izgledaju neki uzvišeni ciljevi kojima je ovaj tamo, drugi dio mene, ustrajno zaokupljen. Sada je ovome mom lovranskome *drotaru* sve to, možda ne baš predmet poruge, ali svakako – neinteresantno, on bi malo i od toga da se odmori.

To je moje stanje, propitujem se sada u Lovranu, u tom nekad mondenom lječilištu, punom aristokratskih ljetnikovaca, možda rezultat nekog većeg zasićenja, nekog osjećanja da nastojanja oko kojih se čovjek trudi, da ona ne daju naročite rezultate?

A možda je to plod neke istine koja se pod utjecajem djelovanja mirisa lovora, polako u meni počinje rastvarati? Jer lovor je poznat po tome da liječi gljivice i parazite, kako one na ljudskoj koži, tako i one unutar ljudske psihe. A to ne znači drugo negoli težnju za oslobađanjem, od svega što je čovjeku nametnuto, i čije postojanje podržava pasivnošću, odsustvom pobune, one duboke, koja bi raskrstila sa svime što je dvolično i lažno.

Time se je, početkom osamdesetih godina prošlog stoljeća, u svom straobalnom, maestralnom romanu „Brisanje, raspad“, bavio austrijski književnik Thomas Bernhard, koji je ovdje u Lovranu često boravio. Uostalom, možda je baš, izgleda, ovdje bio kada je pisao, dovršavao taj roman – jedan datum, bilješka datirana na 7. svibnja, 1982., *Hotel Beograd* u Lovranu, to sugerira.

Tu Bernhard razvija, i rastvara, neke vrlo teške laži prisutne u jednoj obitelji, laži na kojima su mnoge obitelji sazdane, a čije se razotkrivanje ne događa skoro pa nikada. Tako da čovjek često živi u vjerovanju da se zbiljskim istinama o ljudskim odnosima u tim obiteljima uistinu i ne može ući u trag.

No moguće da to ipak nije istina, da je ono što nam priječi dolazak do takvih istina samo snaga nečije zabrane, s kojom smo cijeli život živjeli, nečijeg straha i manipulatorstva u čije smo labirinte uvučeni – pripadnosti nekoj porodici, lojalnost koju prema njoj genetski, biološki, impulsno iskazujemo.

Hodam sada lovranskom šetnicom uz more, izvijenom moćno nad modrom pučinom, gdje tamnosivo stijenje u dodiru s bujnim zelenilom raslinja, i s morskom modrinom tvori opijatan krajobraz, baš kao s nekih likovnih prikaza Murtićevih, ili Matisseovih, i mislim o tom *glembajevskom* trenutku, kada bujica optužbi i ogorčenosti, dugo skladištenih, dugo preispitivanih, kao rezultat dugogodišnjih traganja i razgovora, rovarenja po obiteljskim iskopinama, krene van iz onog čovjeka, Krležinog Filipa Latinovicza.

U meni se isto, po tko zna koji puta, otvara jedna takva potreba za razbijanjem građanskoga svijeta, koja se ne odnosi samo na granice, međe obitelji iz koje sam potekla, već i na međe društva čiji sam dio, i potom, cijele ljudske zajednice… Potreba u kojoj se miješaju nihilizam i destrukcija, osjećanje potrošenosti očinskog svijeta koji me je oblikovao, i onog doslovnog, i metaforičnog osjećanje njegove lažnosti i nemoći, kraha i predsmrtnosti jedne kulture koja mi je trebala biti uzdanica, misao vodilja.

Ja se samo, najednom, u tom slikovitom, prelijepom Lovranu, suočavam s osjećanjem nemoći, koji je, u stvari, cijelo vrijeme tu u meni, samo sam u svakodnevnom životu naučila kako da ga ignoriram.

Je li se to samo nihilizam, katastrofičnost Witkazyjevska, Stanislava Ignacy Witkiewicza, moga davnog, mladalačkog uzora, probudio u meni, miješajući se s onim Bernhardovim? Jer i ovaj poljski slikar, i teoretičar umjetnosti, ludi, groteskni dramatičar i romanopisac, filozof, kritičar, čak i fotograf, dolazio je ovdje, u Lovran. Njegov je otac, također Stanislav, i također slikar i pisac, i teoretičar umjetnosti, uz to i arhitekt, politička uzdanica takozvane *Mlade Poljske*, kao teško bolestan tuberkulozni čovjek, sedam godina živio ovdje, takoreći zaljubljen u Lovran. U Lovranu je taj važan čovjek poljske politike i kulture i umro.

Da li i ja sada, kao njegov sin nekada davno, najednom puna prezira mislim o kompromitiranosti ljudske zbilje? I hoću li dozvoliti da me to osjećanje preplavi, ovdje, u Lovranu, u tom nekad pomorskom, ribarskom mjestašcu, poznatom po uzgoju trešanja i breskvi, po jestivom kestenju? Ja, istina, nemam šansu prepustiti se dekadentnom zovu, kojega su mi kulise, vizure ovog gradića, njegova historija prizvali u misli, utjecaji boravka dvojice važnih, značajnih europskih i svjetskih pisaca – jednog s početka, drugog s kraja prošloga stoljeća, jer već moram nekuda dalje ići.

Možda je ta životna nužda, taj okvir obaveza koje nosim oko vrata kao jedna zauzdana mula, a koje sam ovdje poželjela odbaciti, na jedan način, a da to i ne znam, prilika za moj trenutni spas od pada u neki ponor, u neku strmu provaliju kakvima ovo lovransko priobalje ne oskudijeva.

Iz knjige putopisnih proza *Berlin, Pula, Varšava*, Sandorf, Zagreb, 2022.